

Poziomy segregacji papierów wartościowych oferowane przez KDPW

Informacja publiczna wydana zgodnie z art.38 (6) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych, zmieniająca dyrektywy 98/26/WE i 2014/65/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 236/2012

Uczestnictwo bezpośrednie związane jest z posiadaniem w systemie depozytowym typu lub typów uczestnictwa w ramach odpowiedniego rodzaju działalności przyznanym uczestnikowi na podstawie umowy o uczestnictwo (§ 24 Regulaminu KDPW). Z każdym typem uczestnictwa bezpośredniego wiąże się posiadanie konta depozytowego, rachunku papierów wartościowych albo rachunku zbiorczego prowadzonego w Krajowym Depozycie, na którym mogą być rejestrowane papiery wartościowe.

Ewidencja papierów wartościowych jest prowadzona przez Krajowy Depozyt w oparciu o konta ewidencyjne, które są otwierane w ramach kont depozytowych, rachunków papierów wartościowych lub rachunków zbiorczych prowadzonych dla uczestników bezpośrednich.

Konta ewidencyjne są tworzone w Krajowym Depozycie odrębnie w ramach każdego rodzaju działalności i typu uczestnictwa przyznanego poszczególnym uczestnikom bezpośrednim. Z uwagi na wyodrębnienie typów uczestnictwa służących do rejestrowania własnych papierów wartościowych uczestnika bezpośredniego, papiery te oraz papiery wartościowe jego klientów są rejestrowane w odrębnych zespołach kont ewidencyjnych prowadzonych w Krajowym Depozycie.

Konta ewidencyjne są opisane poprzez:

- 1) typ uczestnictwa w danym rodzaju działalności; zbiór kont określonych w ten sposób zwany jest „kontem formalnym”,
- 2) atrybuty definiowane w systemie depozytowym w celu określenia zastosowania danego konta ewidencyjnego lub w celu wyodrębnienia od siebie papierów wartościowych rejestrowanych na tym koncie; zbiór kont określonych w ten sposób zwany jest „kontem podmiotowym”.

Rozpoczęcie prowadzenia w Krajowym Depozycie kont ewidencyjnych dla uczestnika bezpośredniego wymaga zdefiniowania w systemie depozytowym atrybutów właściwych dla „konta formalnego”.

„Konto podmiotowe” jest otwierane na podstawie odpowiedniego komunikatu systemowego przesłanego do Krajowego Depozytu przez uczestnika bezpośredniego. Komunikat ten definiuje wszystkie atrybuty otwieranego konta.

Wśród atrybutów definiowanych w ramach procesu otwierania „konta podmiotowego” wymagane jest zdefiniowanie:

- 1) oznaczenia typu własności papierów wartościowych, pozwalającego w szczególności na ustalenie, czy papiery wartościowe stanowią własność uczestnika, czy też własność jego klientów,
- 2) oznaczenia typu segregacji klienta pozwalającego na ustalenie, czy konto służy do rejestrowania papierów wartościowych stanowiących własność grupy klientów, czy też indywidualnego klienta,
- 3) oznaczenia cechy klienta lub grupy klientów, wskazującego ich rezydencję albo status podatkowy, ewentualnie klasyfikującego ich według innych kryteriów na potrzeby odrębnego rejestrowania papierów wartościowych, zgodnie z regulacjami KDPW.

Uczestnicy bezpośredni nie mają ograniczeń w zakresie otwierania kont podmiotowych z wykorzystaniem powyższych atrybutów. Każde odrębne konto podmiotowe posiada unikalny identyfikator konta, który jest wykorzystywany przez uczestników bezpośrednich w procesach rozrachunku transakcji zlecanych do realizacji w systemie depozytowym prowadzonym przez Krajowy Depozyt.

Stosowanie wskazanych mechanizmów oznacza, że każdy uczestnik bezpośredni:

- musi posiadać odrębne konta ewidencyjne dla własnych papierów wartościowych oraz papierów wartościowych należących do klientów,
- może, w ramach odpowiednich typów uczestnictwa, ewidencjonować papiery wartościowe należące do wszystkich klientów na jednym koncie (agregacja) lub wielu kontaktach (segregacja grup klientów),
- może, w ramach odpowiednich typów uczestnictwa, ewidencjonować papiery wartościowe należące do poszczególnych klientów na odrębnych kontaktach (segregacja indywidualna klientów),
- może w ramach odpowiednich typów uczestnictwa stosować modele mieszane, w których wystąpi zarówno segregacja grup klientów oraz segregacja indywidualna klientów.

Z uwagi na obowiązki Krajowego Depozytu o charakterze sprawozdawczym, czy też związanych z realizacją zobowiązań podatkowych, stosowane są również dodatkowe atrybuty powodujące konieczność stosowania odrębnych kont podmiotowych dla poszczególnych klientów lub grup klientów.

Z tytułu prowadzenia poszczególnych kont podmiotowych Krajowy Depozyt pobiera od uczestników bezpośrednich opłaty, których wysokość jest określona w Tabeli opłat stanowiącej załącznik do Regulaminu KDPW – opłata za prowadzenie konta podmiotowego określona w pkt 2 Tabeli opłat pobieranych od uczestników bezpośrednich KDPW.

Podstawowy poziom segregacji, realizowany poprzez wyodrębnienie kont ewidencyjnych prowadzonych w KDPW w ramach poszczególnych typów uczestnictwa i rodzajów działalności pozwala nie tylko na rozróżnienie papierów wartościowych należących do poszczególnych uczestników bezpośrednich oraz papierów wartościowych należących do klientów tych uczestników, ale także (w przypadku uczestników prowadzących działalność w Polsce) na rozróżnienie papierów wartościowych przechowywanych przez danego uczestnika na rzecz klientów w ramach prowadzonej przez niego działalności maklerskiej oraz w ramach prowadzonej przez niego działalności powierniczej. Zabezpiecza to klientów uczestnika w ramach jednego rodzaju jego działalności, przed przenoszeniem na nich ryzyka błędów lub innych nieprawidłowości pojawiających się w ramach drugiego rodzaju jego działalności. Zasadniczo jednak podstawowy poziom segregacji wyłącza ryzyko wykorzystania papierów wartościowych należących do danego uczestnika lub jego klientów, bez jego zgody, na potrzeby realizacji zobowiązań wynikających ze zleceń rozrachunku wprowadzonych do systemu depozytowego przez innych uczestników. Ponadto wyklucza on ryzyko prowadzenia na poziomie KDPW przez właściwe organy egzekucji zobowiązań uczestnika będącego posiadaczem rachunku papierów wartościowych prowadzonego w KDPW, z papierów wartościowych, które do niego nie należą, jak również wyklucza ryzyko włączenia papierów wartościowych, które nie należą do takiego uczestnika, do jego masy upadłości w razie ogłoszenia jego upadłości, albo do jego masy układowej lub masy sanacyjnej w razie wszczęcia wobec takiego uczestnika odpowiedniego postępowania restrukturyzacyjnego, albo nieświadomego wykorzystania papierów wartościowych nienależących do niego na cele związane z jego przymusową restrukturyzacją.

Podstawowy poziom segregacji, z zastosowaniem ewidencjonowania papierów wartościowych należących do wszystkich klientów na jednym koncie (agregacja) generuje ryzyko wykorzystania papierów wartościowych należących do poszczególnych klientów na potrzeby przeprowadzenia rozrachunku transakcji zawieranych przez innych klientów tego uczestnika bezpośredniego.

Podwyższenie poziomu segregacji papierów wartościowych należących do klientów danego uczestnika bezpośredniego poprzez rejestrowanie papierów wartościowych określonych grup klientów na wyodrębnionych kontaktach (segregacja grup klientów) zmniejsza ryzyko wykorzystania papierów wartościowych należących do poszczególnych klientów na potrzeby przeprowadzenia rozrachunku transakcji zawieranych przez innych klientów tego uczestnika bezpośredniego. W przypadku rejestrowania papie-

rów wartościowych należących do klientów danego uczestnika bezpośredniego na kontach indywidualnych prowadzonych w KDPW (segregacja indywidualna klientów) ryzyko takie jest wyłączone, przy założeniu, że uczestnik ten w zleceniach rozrachunku wprowadzanych do systemu depozytowego prawidłowo wskazuje konta ewidencyjne, poprzez które rozrachunek transakcji ma zostać przeprowadzony.

W ramach procesów rozrachunkowych uczestnicy bezpośredni wskazują oznaczenia kont podmiotowych (identyfikatory kont), na których znajdują się papiery wartościowe, mające zostać wykorzystane do przeprowadzenia danego zlecenia rozrachunku. Krajowy Depozyt realizując te zlecenia wykorzystuje tylko papiery wartościowe dostępne na wskazanych kontach podmiotowych, co oznacza, że nie jest możliwe wykorzystanie papierów wartościowych zarejestrowanych na pozostałych kontach tego samego uczestnika, w tym na pozostałych kontach ewidencyjnych prowadzonych w ramach tego samego konta podmiotowego oznaczonych innym statusem aktywów niż „dostępne”, wskazującym na celową ich blokadę.

Zgodnie z art. 11 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, w razie ogłoszenia upadłości lub otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego wobec uczestnika bezpośredniego, do jego praw i obowiązków związanych z uczestnictwem w systemie rozrachunku papierów wartościowych prowadzonym przez KDPW, stosuje się przepisy prawa polskiego.

Stosowany przez uczestnika bezpośredniego poziom segregacji papierów wartościowych jego klientów na kontach ewidencyjnych w Krajowym Depozycie, co do zasady nie wpływa na treść praw tych klientów do papierów wartościowych, ani też na możliwość lub sposób dochodzenia przez nich tych praw. Konta ewidencyjne, na których w Krajowym Depozycie rejestrowane są papiery wartościowe klientów uczestników bezpośrednich, mają bowiem charakter anonimowy, co dotyczy także przypadku, gdy uczestnik stosuje model segregacji indywidualnej klientów. Zapisy dokonywane na tych kontach powinny zostać odzwierciedlone na rachunkach papierów wartościowych klientów prowadzonych przez uczestnika bezpośredniego, ewentualnie w innej ewidencji prowadzonej przez niego za granicą, lecz same w sobie nie powodują nabycia praw z papierów wartościowych przez danego klienta lub grupę klientów. Zgodnie z prawem polskim nabycie praw z papierów wartościowych następuje z chwilą ich zapisania na rachunku papierów wartościowych nabywcy, a rachunki takie mogą być prowadzone w Krajowym Depozycie jedynie dla uczestników bezpośrednich. Z kolei za osoby uprawnione z papierów wartościowych zapisanych na koncie lub kontach ewidencyjnych otwartych w ramach rachunku zbiorczego prowadzonego w Krajowym Depozycie dla uczestnika bezpośredniego, uważa się osoby wskazane w tym charakterze przez tego uczestnika, przy czym nie może on wskazać samego siebie. Osobom tym nie przysługują roszczenia bezpośrednio wobec Krajowego Depozytu.

Podstawowy poziom segregacji realizowany w Krajowym Depozycie poprzez wyodrębnienie kont ewidencyjnych prowadzonych w ramach poszczególnych typów uczestnictwa i rodzajów działalności, który pozwala na rozróżnienie papierów wartościowych należących do poszczególnych uczestników bezpośrednich oraz papierów wartościowych należących do ich klientów, zapewnia wystarczającą ochronę aktywów klientów w razie niewypłacalności uczestnika bezpośredniego. Dlatego też stosowany przez uczestnika bezpośredniego poziom segregacji papierów wartościowych należących do jego klientów (agregacja klientów, segregacja grup klientów lub segregacja indywidualna klientów) nie wpływa już na poziom tej ochrony. W świetle prawa polskiego zapisanie papierów wartościowych na koncie lub kontach ewidencyjnych służących do rejestrowania papierów klientów i prowadzonych dla uczestnika bezpośredniego w ramach rachunku zbiorczego lub w ramach konta depozytowego, nie stanowi podstawy umożliwiającej zaliczenie tych papierów wartościowych do masy upadłości uczestnika bezpośredniego, ani do jakiegokolwiek innej masy majątkowej, z której jego wierzyciele mogą dochodzić zaspokojenia w razie jego niewypłacalności lub zagrożenia jego niewypłacalnością. Papiery wartościowe zapisane na kontach ewidencyjnych służących do rejestrowania papierów klientów i prowadzonych w

Krajowym Depozycie dla uczestnika bezpośredniego w ramach konta depozytowego, powinny być zapisane na rachunkach papierów wartościowych lub rachunkach zbiorczych prowadzonych przez niego dla klientów, a to wyłącza możliwość dochodzenia z nich zaspokojenia przez wierzycieli tego uczestnika. Do powstania takiej możliwości mogłoby prowadzić tylko zapisanie papierów wartościowych klienta na rachunku papierów własnych uczestnika w wyniku błędu lub nieuprawnionego działania po jego stronie. W takim przypadku w razie niewypłacalności uczestnika poszkodowany klient mógłby dochodzić rekompensaty z systemu rekompensat, o którym mowa w art. 132 – 146 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi. Inwestorzy posiadający w swoim portfelu instrumenty finansowe wyemitowane przez instytucje finansowe, względem których może zostać wszczęta przymusowa restrukturyzacja na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, powinni być jednak świadomi tego, że w ramach tej restrukturyzacji, a w przypadkach określonych w tej ustawie nawet bez jej wszczynania, Bankowy Fundusz Gwarancyjny może doprowadzić do przeniesienia tych instrumentów na inne podmioty, albo do ich umorzenia lub konwersji.

W odniesieniu do papierów wartościowych zapisanych na kontach ewidencyjnych prowadzonych w ramach rachunku zbiorczego ustawa wyłącza stosowanie prawa polskiego do ustalania osób uprawnionych z tych papierów wartościowych. Nie można zatem całkowicie wykluczyć ryzyka, że w razie niewypłacalności uczestnika będącego posiadaczem rachunku zbiorczego prowadzonego w Krajowym Depozycie, jego wierzyciele w zagranicznych jurysdykcjach będą mogli dochodzić zaspokojenia z papierów wartościowych zapisanych na tym rachunku na podstawie prawa obcego. Ryzyko to jest związane z tym, że papiery wartościowe zapisane na rachunku zbiorczym mogą być jednocześnie rejestrowane przez uczestnika będącego posiadaczem tego rachunku, a ewentualnie również przez klientów tego uczestnika, na rachunkach i w ewidencjach prowadzonych przez nich na podstawie prawa obcego, które może taką możliwość dopuszczać. W Polsce jednak wierzyciele uczestnika będącego posiadaczem rachunku zbiorczego nie mogą dochodzić zaspokojenia swoich wierzytelności z papierów wartościowych zapisanych na tym rachunku.

Niewypłacalność Krajowego Depozytu nie generuje ryzyka dla papierów wartościowych zapisanych na kontach ewidencyjnych prowadzonych dla uczestników bezpośrednich, stanowiących własność tych uczestników lub ich klientów. Papiery te nie wchodzi bowiem w skład majątku Krajowego Depozytu, a zatem wierzyciele Krajowego Depozytu nie mogą dochodzić z nich zaspokojenia.